

УДК 351.82: 336.7

Галецька Т. І.,*кандидат економічних наук, старший викладач Національного університету
“Острозька академія”***Топішко О. І.,***магістр ПВНЗ “Європейський університет”*

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН

У статті досліджено проблеми функціонування вітчизняного ринку лізингу. Запропоновано напрями вдосконалення державного регулювання лізингової діяльності.

Ключові слова: державне регулювання, лізинговий ринок, лізингові відносини, інвестиції.

В статье исследованы проблемы функционирования отечественного рынка лизинга. Предложены направления усовершенствования государственного регулирования лизинговой деятельности.

Ключевые слова: государственное регулирование, лизинговый рынок, лизинговые отношения, инвестиции.

The problems of native leasing market functioning have been investigated. New ways of state leasing activity regulation have been proposed.

Key words: state regulation, leasing market, leasing relations, investments.

Постановка проблеми. Історія народного господарства та економічної думки свідчать, що нерегульованих господарських, майнових відносин ніколи і ніде не існувало. Не існує їх і в умовах сьогодення. У сучасних умовах механізм ринкової саморегуляції доповнюється розгалуженою і надто складною системою державного регулювання, що дає підстави економічні системи сучасних високорозвинутих країн характеризувати як змішані. Основна проблема як в теоретичному, так і в практичному аспектах полягає не у вирішенні дилеми: потрібне чи не потрібне державне регулювання. Вона лежить в іншій площині, а саме: яка мета державного регулювання, його масштаби та сфери застосування, інструменти та механізми реалізації тощо. Змішані економічні системи сучасних високорозвинутих країн характеризуються оптимальним поєднанням ринкової саморегуляції та державного регулювання. Поняття “оптимум” щодо цього процесу не має і в принципі не може мати точної визначеності, раз і назавжди заданих

параметрів. Оптимальне для однієї країни далеко не завжди є таким же для іншої. Точно так, як й оптимальне в минулому не завжди відповідає таким критеріям стосовно сьогодення. Як масштаби державного регулювання, так і його методи та інструменти піддаються постійним змінам із метою вдосконалення господарської діяльності під впливом як об'єктивних (розвиток продуктивних сил), так і суб'єктивних (ідеологічних, політико-правових тощо) факторів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми удосконалення нормативно-правової бази лізингових відносин аналізують А. Барабаш, М. Васильєв, В. Вітрянський, Ю. Долгушина, Л. Прилуцький, О. Смирнова, Я. Усенко та ін. Проте подальшої розробки та уточнення потребують мета, інструменти та механізми реалізації державного регулювання лізингу в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є аналіз методів державного регулювання лізингових відносин та пошук можливостей їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Лізингові відносини є важливим сегментом фінансових, а в більш широкому плані, ринкових відносин. Тому проблеми державного регулювання лізингових відносин потрібно розглядати в загальному контексті вирішення проблеми співвідношення державного регулювання і ринкової саморегуляції.

Якщо аналізувати тенденції щодо співвідношення державного регулювання і ринкових механізмів у проміжках часу в декілька десятиліть, то ми спостерігаємо значні коливання. Періоди посилення державного регулювання змінюються періодами його послаблення. Так, якщо в 30-50-ті рр. XX ст. здійснювалося суттєве нарощування державного сектору, державного регулювання і обмеження ринкової саморегуляції, то з кінця 70-х – початку 80-х рр. проявлялась тенденція до посилення лібералізації економіки та послаблення (як мінімум стримування нарощування) державного регулювання. Є підстави стверджувати, що у зв'язку з розгортанням та поглибленням фінансової і економічної кризи “маятник” знову пішов в сторону посилення впливу держави на економіку. Чимало дослідників небезпідставно стверджують, що настає черговий ренесанс кейнсіанства та занепад монетаризму в якості теоретичної основи економічної політики. Якщо ж аналізувати ці тенденції в більш тривалому проміжку часу (70-100 років), то тут спостерігається чітко виражена тенденція до посилення державного регулювання і розширення державного сектору економіки. Це знаходить прояв у збільшенні частки державних витрат у структурі ВВП розвинутих країн майже до 50% порівняно з 8-12%, яка була наявною століття тому.

Хоча лізингова діяльність є сферою підприємницької ініціативи та діяльності суб'єктів економіки, проте держава повинна активно впливати і впливає на цей процес, регулюючи умови інвестиційної діяльності та здійснюючи контроль за законністю лізингових операцій.

Лізинг є важливою складовою інвестиційного процесу. Умови інвестування формуються під впливом макро-, мікроекономічних та інституцій-

них чинників. Інвестиційний клімат визначають макроекономічні умови. Він формується під впливом:

- рівня та динаміки облікової ставки;
- норми обов'язкових резервів банків;
- темпів розвитку економіки;
- особливостей зовнішньоекономічної та фіскальної політики тощо.

Величина податкових ставок та пільг, норми амортизації, умови кредитування діяльності тощо формують мікроекономічне середовище. Інституційні чинники сприяють узгодженню дій інвесторів, створюють умови для оптимізації інвестиційної діяльності.

Державне регулювання лізингу, як й інших економічних явищ і процесів, здійснюється правовими, адміністративними, економічними, організаційними та інформаційними методами з метою створення умов діяльності відповідно до прийнятої національно-економічної політики, що проводиться державою.

Зародження та становлення лізингових відносин в Україні відбувалося в умовах глибокого економічного спаду, наростання хаотичності та невизначеності функціонування економічної системи, високої інфляції та обвального розриву усталених господарських зв'язків, послаблення регуляторної ролі держави, а в багатьох випадках і її самоусунення від здійснення регулюючих функцій. Відбувалися часті та непослідовні зміни законодавства. Все це нівелювало переваги лізингу і не давало йому змоги стати однією із рушійних сил економічного розвитку країни. На відміну від України, у практиці економічного поступу Польщі, Чехії, Угорщини, Росії лізинг займає чільне місце. У цих країнах 30% фінансування оновлення основних засобів здійснюється через лізингові операції [1, 8].

Ключову роль у державному регулюванні, особливо на етапі становлення лізингу, відіграє правове регулювання.

Лізингова діяльність в Україні регулюється нормами Цивільного та Господарського Кодексів, Законами України "Про фінансовий лізинг", "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", "Про оподаткування прибутку підприємств", "Про податок на додану вартість", "Про банки і банківську діяльність", а також нормативними актами Національного банку України та Державної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг. Даними законодавчими актами визначено загальні правові ознаки лізингової діяльності, механізм державного регулювання фінансового лізингу як фінансової послуги, порядок оподаткування лізингових операцій та правила здійснення даної діяльності банками.

Правове регулювання у сфері лізингових відносин, як і в будь-яких інших сферах, використовують з метою встановлення чітких "правил гри" та регулювання відносин як агентів лізингових відносин між собою, так і їх відносин з іншими суб'єктами економічних відносин та державою.

Розвиток ринку лізингових послуг в Україні вимагає прозорого, несуперечливого законодавства. На жаль, правове регулювання лізингової діяльності в Україні є далеким від досконалості. Норми правових актів часто заперечу-

ють одна одну. Існують різні підходи до трактування лізингу, його видів і функцій, юридичного статусу лізингодавця та методологічна недосконалість визначення предмета і об'єкта лізингу у податковому та цивільному законодавстві. Суперечності в чинному законодавстві виникають через відсутність чіткого визначення терміну "лізинг". На це впливає неоднозначне трактування економічної та правової сутності лізингу. Як правило, у вітчизняних законодавчих актах (Цивільний та Господарський кодекси України, Закони України "Про оподаткування прибутку підприємств", "Про банки і банківську діяльність") проводиться ототожнення лізингу з орендою, кредитом.

Відповідно до Закону України "Про фінансовий лізинг" основним видом лізингу визнається фінансовий. Даний Закон передбачає, що регулювання відносин за договором фінансового лізингу здійснюється нормами Цивільного кодексу, який, натомість, визначає такі види лізингу, як непрямий та прямий. Господарський кодекс, у свою чергу, визначає фінансовий та оперативний види лізингу та зворотну, міжнародні і пайову його форми. Це істотно впливає на визначення функцій лізингу: прямий – збутова функція лізингу, а непрямий – інвестиційна. На противагу вітчизняному законодавству, нормативна база країн СНД підкреслює саме інвестиційний характер фінансового лізингу [2, 9].

У той же час, податкове законодавство згідно Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" передбачає існування оперативного, фінансового та зворотного лізингу. У ньому визначено умови віднесення операції до фінансового лізингу в цілях оподаткування. Проте тут же передбачено право лізингоодержувача та лізингодавця закріпити в лізинговому договорі умову, згідно якої лізинг буде вважатися оперативним, навіть якщо він відповідає визначенню фінансового. Вважаємо, що норми закону повинні носити чіткий та однозначний характер. Дане положення не сприяє прозорості та спрощення застосування законодавства на практиці. Створює передумови для існування невизначеності у договірних відносинах, утруднює спілкування із представниками контролюючих органів (податкової служби, аудиторської установи тощо).

Відсутня одназначність і щодо кола суб'єктів лізингу. Зокрема, відкритим залишається питання про те, хто ж може виступати в ролі лізингодавця. У цивільному законодавстві – це юридична особа, у податковому – юридична або фізична [3; 4]. Найважливішими проблемними питаннями своєї діяльності лізингодавці називають нестабільність та суперечливість законодавчої бази, а також проблеми із фінансування операцій. Саме через це, а також через низьку капіталізацію лізингових компаній, вони не здатні задовольнити існуючий попит на лізингові послуги. Тому, як на наш погляд, на даному етапі розвитку ринку лізингових послуг, лізингодавцями повинні виступати лише юридичні особи.

В законодавстві змішуються також поняття "об'єкт" та "предмет". Відсутність їх чіткого розмежування призводить до викривлення уявлень про іс-

нуючий діалектичний зв'язок між предметом і методом. Методологія економічного дослідження не може бути довільною, вона повинна узгоджуватися з логікою (законами та закономірностями розвитку) об'єкта пізнання [5, 7].

У цивільному законодавстві предметом договору фінансового лізингу може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками та віднесена відповідно до законодавства до основних фондів [4]. Проте, як відомо, в правовій та економічній літературі на даний час вживається термін “основні засоби” і лише Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” дається визначення терміну “основні фонди” [3]. Не можуть бути предметом лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, єдині майнові комплекси підприємств та їх відокремлені структурні підрозділи [4]. Господарський кодекс визначає об'єктом лізингу нерухоме і рухоме майно, призначене для використання як основні фонди, не заборонене законом до вільного обігу на ринку. Обмеження стосуються, як і в цивільному законодавстві, землі, природних об'єктів, а також цілісних майнових комплексів, але лише державних (комунальних) підприємств та їх структурних підрозділів [6]. Податкове законодавство визначає об'єкт лізингу як майно, що підпадає під визначення основного фонду [3].

Законом України “Про фінансовий лізинг” зазначено, що термін лізингу встановлюється сторонами у договорі, проте він не може бути меншим за один рік. Що ж до порядку нарахування амортизації, то вони обчислюються у відповідності до законодавства. Договором лізингу може передбачатися прискорена амортизація предмета лізингу [4]. У той же час, Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” лізинг (оренда) вважається фінансовим, якщо лізинговий (орендний) договір містить наступну вимогу: об'єкт лізингу передається на строк, протягом якого амортизується не менше 75 % його первісної вартості за нормами амортизації, визначеними даним законом [3].

Деякі науковці вважають, що обмеження терміну угоди фінансового лізингу строком амортизації перешкоджає суб'єктам лізингових відносин самостійно встановлювати тривалість договору і негативно впливає на динаміку лізингових операцій [7].

У той же час, досвід провідних країн (Німеччини та США) свідчить на користь законодавчого встановлення мінімального терміну договору лізингу. У цих державах регламентується строк лізингової угоди: у Німеччині він становить період, за який сплачується 40-60% первісної вартості лізингового майна; у США – це термін корисного використання предмету лізингової угоди.

В умовах загострення економічної кризи встановлення мінімального строку договору фінансового лізингу на законодавчому рівні є необхідним. Адже лізингові компанії, для яких стало проблематичним залучення не лише довгострокового, а й короткострокового банківського кредитування, будуть прагнути до укладання короткострокових лізингових угод, тобто зменшення терміну дії угоди. Вітчизняні лізингодавці, які займають моно-

польне становище на ринку, в односторонньому порядку встановлюють розміри авансових платежів та винагороди за свої послуги, намагаючись прискорити оборот вкладених коштів та мінімізувати свої ризики. Це загрожує нівелюванням основних переваг лізингу і зростанням фінансових виплат лізингодержувача в початковий період дії угоди, зниженням можливості застосування гнучких графіків сплати лізингових платежів. Це особливо актуально для сільськогосподарської галузі, специфічною особливістю виробництва якої є сезонність та значний часовий розрив між вкладеннями у виробництво та отриманням виторгу від реалізації готової продукції.

Закон України “Про фінансовий лізинг” передбачає можливість застосування прискореної амортизації лізингу. Проте податкове законодавство даної пільги не допускає. Натомість проводилося штучне збільшення строків амортизації через введення її понижуючих коефіцієнтів. Наприклад, у 1997 р. вони становили 0,6; 1998 р. – 0,7; 1999-2000 рр. – 0,8. Введення даних коефіцієнтів призводить до подовження терміну амортизації, який автоматично змінює терміни лізингових угод. Це створює невизначеність у відносинах суб’єктів лізингової угоди. Виходом з ситуації непослідовних та частих змін в амортизаційній політиці держави може бути встановлення терміну лізингового договору в залежності від економічного строку використання основного засобу. Саме цей критерій використовується у міжнародній системі обліку.

Неврегульованими все ще залишаються такі складові лізингового бізнесу, як вторинний лізинг, повернення предмета лізингу лізингодавцю, взаємовідносини між суб’єктами лізингових відносин у випадку пошкодження предмету лізингу.

Лізингова діяльність в Україні перебуває на початковому етапі свого розвитку та потребує формування інституту лізингу. Саме адекватна правова база забезпечує успішну реалізацію лізингового бізнесу, направляє його та сприяє всебічному розвитку. І навпаки, суперечливість законодавчої бази веде до стримування позитивної динаміки ринку лізингових послуг.

Розглянемо вплив на лізингову діяльність наступної складової державного регулювання – адміністративного регулювання. Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” передбачає, що спеціальний уповноважений орган може застосовувати такі заходи впливу:

- 1) зобов’язати порушника вжити заходів для усунення порушення;
- 2) вимагати скликання позачергових зборів учасників фінансової установи;
- 3) накладати штрафи;
- 4) тимчасово зупиняти або анулювати ліцензію на право здійснення діяльності з надання фінансових послуг;
- 5) відсторонювати керівництво від управління фінансовою установою та призначати тимчасову адміністрацію;
- 6) затверджувати план відновлення фінансової стабільності фінансової установи;

7) порушувати питання про ліквідацію установи [8].

Лізингова діяльність в Україні не ліцензується, а реєстрація лізингових компаній та інших юридичних осіб, що надають лізингові послуги у Державній комісії по регулюванню ринків фінансових послуг, проводиться на добровільних засадах. Незважаючи на недостатню капіталізацію лізингодавців, внаслідок чого вони не здатні проводити значні лізингові операції, законодавство не передбачає встановлення мінімальної величини їхнього статутного фонду. Тому вважаємо за доцільне на даному етапі розвитку ринку лізингових послуг розробку та запровадження Державною комісією по регулюванню ринків фінансових послуг, порядку створення та реєстрації лізингових компаній, що врегульовують, зокрема, й вище перелічені питання.

Щодо якості лізингової послуги, то вона передбачає не лише високу якість лізингового майна, але і послуг, що надаються лізинговою компанією. Важливою умовою є здатність задовольнити вимоги лізингоотримувача, дотримуючись взятих згідно з договором зобов'язань. Це вимагає високого професійного рівня персоналу лізингової компанії, що передбачає досконале знання законодавчої бази, вміння прорахувати можливі доходи та ризики, а також якість і комплексність додаткових послуг. Важливе місце посідає здатність оперативно мобілізувати фінансові ресурси для здійснення лізингової угоди. Вітчизняні лізингові компанії гостро відчувають нестачу кваліфікованого персоналу. Тому вважаємо за необхідне вдосконалити процес підготовки та перепідготовки фахівців з питань лізингу у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти, зокрема, через вивчення спецкурсів по вивченню особливостей лізингової діяльності, в т.ч. в сільськогосподарських підприємствах.

На даному етапі розвитку ринку лізингових послуг правове регулювання має визначальний вплив на формування економічного механізму лізингу, а також на його інституційний розвиток. Проте із розвитком ринкових відносин головна роль повинна перейти до економічних інструментів стимулювання лізингової діяльності. Саме тому таке важливе значення має визначення та встановлення пріоритетів у державній політиці щодо лізингу.

Основними економічними інструментами державного регулювання економіки є:

- бюджетно-фінансова, грошово-кредитна та зовнішньоторгівельна політика;
- комплекс засобів середньострокового загальнонаціонального господарського прогнозування, планування та програмування;
- державний сектор економіки та державне підприємництво;
- засоби регулювання міграції капіталів.

Державне регулювання економічних відносин у суспільстві здійснюють як вищі та місцеві державні органи влади, так і спеціалізовані установи. Активну роль у стимулюванні економічних процесів покладають і на

місцеві органи влади. Зокрема, стосовно розвитку місцевого підприємництва та забезпечення припливу капіталу до регіону; удосконалення інфраструктури; зменшення безробіття. З цією метою використовується податковий механізм, фінансування нових підприємств через випуск облігацій тощо. Економічна функція держави в основному полягає в регулятивних, стимулюючих та консультативних діях.

Економічна діяльність держави проявляється також у безпосередньому господарському керівництві державним сектором економіки (на державних підприємствах, установах, організаціях). Зокрема, держава виступає в ролі власника засобів виробництва та виробника товарів, робіт, послуг НАК “Укргролізінг”.

На фінансовому ринку України функціонує три спеціалізованих державних регулятора:

- 1) НБУ;
- 2) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- 3) Державна комісія по регулюванню ринків фінансових послуг.

Функції нагляду та контролю за функціонуванням ринку лізингових послуг проводить Комісія по регулюванню ринків фінансових послуг. Однак у зв'язку з тим, що лізингові операції можуть проводити не лише фінансові компанії та інші юридичні особи, діяльність яких підпадає під контроль зазначеної вище Комісії, лізинговим бізнесом займаються також і банківські установи, що звітуються перед НБУ.

У зв'язку з цим існують різні умови діяльності лізингодавців. Зокрема, спостерігається дискримінація лізингових компаній. Вона полягає в оподаткуванні ПДВ винагороди лізингодавця у разі перевищення подвійної облікової ставки НБУ. Вважаємо, що обмеження стосовно розміру винагороди лізингової компанії є не виправданими. Подібні заходи не застосовуються до всіх учасників лізингового ринку, зокрема, таких потужних лізингодавців як банки. Фінансування лізингових компаній банками здійснюється на загальних підставах. Лише дочірні компанії банківських установ користуються вагомими перевагами.

Підприємницька діяльність господарюючого суб'єкта здійснюється з метою отримання прибутку. Маржа лізингодавця складала в 2008 р. 8,2% (подвійна облікова ставка НБУ (з 30.04.2008 р. – 12%) становить 24%, комерційні банки надають кредити у національній валюті під 15,8% річних) [9]. Для порівняння, у 2005 р. в японських банках ставка за кредитом строком понад десять років становила майже 1,53%. Облікова ж ставка Банку Японії не змінювалась із 2001 р. і дорівнювала лише 0,1% [10].

Отриманий лізинговою компанією прибуток повинен бути більшим за всі витрати здійснені на проведення лізингової операції та господарські витрати лізингодавця. До перших включають послуги нотаріуса, страхової компанії, а у випадку здачі в лізинг автомобіля також витрати на його державну реєстрацію та податок з власників транспортних засобів та са-

мохідних машин. До других – заробітну плату працівників, освітлення та опалення приміщення, його оренду та охорону тощо. За таких жорстких умов проведення лізингової операції стає вигідним лише дочірнім компаніям банків, що мають пільгове фінансування. А також потужним фірмам, яким надаються суттєві знижки продавцями машин та обладнання при значних обсягах їх закупівель.

Як демонструє світовий досвід, зменшення лізингової маржі викликає стрімке поживлення лізингового бізнесу. За спостереженнями дослідників, зниженням маржі російськими лізинговими компаніями в 2003 р. з 6-7% до 3-4% сприяло збільшенню обсягу лізингових операцій на 76% [11, 60-61].

Вважаємо за доцільне встановлення регулювання норми рентабельності діяльності суб'єктів господарювання, зокрема учасників ринку фінансових послуг, за допомогою податкової системи.

Податки та податкові пільги являються одним з найважливіших засобів державного впливу на соціально-економічні процеси в країні. За використанням цього інструменту здійснюється макроекономічне регулювання економіки, а також перерозподіл ВВП на цілі економічного розвитку, соціального захисту, розвитку освіти, науки, охорони здоров'я тощо. Тому ефективна податкова система повинна стати передумовою соціально-економічного поступу. Це вимагає підсилення регулюючої та стимулюючої ролі держави, яка в умовах економічної кризи повинна забезпечити економічну стабільність та збалансований розвиток соціальної спільноти. Досягнення фіскальної мети повинне відбуватися через зростання добробуту населення та економіко-соціальний розвиток господарюючих суб'єктів. Саме через створення сприятливого податкового середовища лізинг швидко поширився у світі та утвердився як ефективний механізм фінансування інвестицій.

У державній податковій політиці важливе місце відводиться питанню амортизації основних засобів, особливо їх активної частини (транспортних засобів, машин, обладнання тощо). Якщо завданням держави є економічний розвиток країни та заняття чільного місця у світовій спільноті, то зусилля держави повинні бути скеровані на створення сприятливих умов для діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання та заохочення інвестицій у сучасні техніку та технології. Норми податкової амортизації повинні базуватися на реальній швидкості списання основних засобів, що визначається інтенсивністю їх фізичного та морального зносу. Це підтверджує практика розвинутих країн, де компанії самостійно обирають, офіційно декларують та застосовують один метод амортизації основних засобів із прийнятих у країні стандартів. Можлива заміна прискореного методу нарахування амортизації на прямолінійний із обов'язковим повідомленням про це відповідних органів. Вважаємо, що на сучасному етапі назріла необхідність перегляду державної податкової політики щодо амортизації активів у бік зближення її з економічними реаліями (бухгалтерським обліком). Доцільним є викорис-

тання прискорених методів амортизації у податковому обліку. Застосування прискорених методів амортизації надасть можливість наблизити терміни дії договорів лізингу до періоду амортизації активів (нормативних строків їх корисної експлуатації). Дозволить уникнути невідповідності між викупною вартістю предмета лізингу (величиною останнього платежу) та балансовою вартістю цього ж предмета, облікованою лізингоодержувачем. Остання визначається як різниця між первісною вартістю та нарахованим зносом за податковим методом амортизації.

Як вже зазначалося, страхування предмету лізингу відіграє важливу роль у лізингових відносинах. Однак вітчизняним законодавством встановлені обмеження щодо віднесення до валових витрат господарюючих суб'єктів витрат на страхування у розмірі, що не перевищує 5% валових витрат за звітний податковий період з наростаючим підсумком з початку року [3]. Вважаємо, що це не сприяє стабільності, цивілізованості та розвитку фінансового ринку. Доцільною є відміна даного обмеження.

Однією з основних проблем лізингодавців є недостатність дешевого фінансування лізингових проєктів. Вважаємо за необхідне введення пільгового оподаткування податком на прибуток операцій банківського кредитування, які носять інвестиційний характер та надаються терміном понад 5 років.

Перераховані заходи не повинні розцінюватися як виняткові податкові пільги для суб'єктів лізингової діяльності, адже подібна практика є нормальною для розвинутих країн. Вона позитивно вплине на стан економіки та доходи державного бюджету. Це підтверджують розрахунки фахівців Міжнародної фінансової корпорації, за якими лише погіршення податкового середовища для лізингу в 2005 р. і, відповідно, зменшення об'ємів лізингового бізнесу призвело до втрати бюджетом 284,4 млн грн, у т.ч. від податку на доходи фізичних осіб – на 3,3 млн грн, ПДВ – на 172,0 млн грн, податку на прибуток – на 109,1 млн грн. Найменший мультиплікативний вплив лізингу на інші галузі економіки (за різними підрахунками, мультиплікатор лізингу становить від 2 до 10) збільшив ці втрати ще на 568,8 млн грн. Разом з тим, введення лише підвищеного коефіцієнта податкової амортизації 3-ї групи основних засобів (1,5) дозволило б додатково отримати надходження до державного бюджету лише від збільшення за податком на прибуток підприємств у розмірі 20,2 млн грн. [12, 7-8].

Для регулювання економічної ситуації в цілому, лізингової діяльності зокрема, держава активно використовує також інструменти грошово-кредитної політики, головними серед яких є: облікова (дисконтна) політика НБУ; операції на відкритому ринку; політика обов'язкових резервів.

За їх допомогою держава активно впливає на економічну діяльність, інвестиційний процес. В умовах спаду виробництва, уповільнення інвестиційної діяльності НБУ, як правило, знижує облікову ставку. Таким чином стимулюється попит на гроші з боку фінансових активів, досягається зростання інвестиційного попиту. Офіційні облікові ставки, встановлені

ні у різних країнах національними Центральними банками неоднакові. У 2008 р. – на початку 2009 р. в Україні облікова ставка становила 12% [9]. У зв'язку з фінансовою кризою, що розпочалася у 2008 р., облікові ставки у розвинутих країнах постійно переглядаються в бік зниження. Зокрема, Банк Англії в листопаді 2008 р. знизив облікову ставку з 4,5% до 3% [13].

В умовах загострення сучасної фінансової кризи особливої уваги НБУ потребує не лише науковообґрунтований та виважений підхід щодо формування облікової ставки, але і суворий контроль за комерційними банками щодо встановлення ними відсоткових ставок по кредитуванню. Нажаль, банківські установи не здійснюють адекватних кроків для стабілізації фінансових відносин, спекулюючи на невизначеності ситуації, перекладають економічну кризу на плечі підприємств реального сектору економіки. В останньому кварталі 2008 р. за незмінної облікової ставки у 12%, кредити надавалися під 50-70% річних, або взагалі не здійснювалися.

У таких умовах вітчизняні лізингодавці стають заручниками банківської гри. Адже перевищення комісії лізингової компанії подвійної облікової ставки НБУ обкладається ПДВ. Лізингодавці реагують на дану ситуацію передбачувано: скорочують обсяги діяльності, здійснюють жорсткий відбір потенційних клієнтів, зменшують обсяги винагороди через виведення страхових та інших платежів зі складу своєї послуги, обмежують надання додаткових послуг.

Державою також повинні широко застосовуватися засоби регулювання зовнішньоекономічної діяльності та міграції капіталу. Це стосується операцій по міжнародному лізингу та сублізингу (митне оподаткування, податкові пільги, валютний курс, дво- та багатосторонні угоди, державні гарантії, цільові програми тощо).

Важлива роль в економічних методах належить державним економічним програмам. Вони є адресним документом, що пов'язує за ресурсами, строками виконання і виконавцями комплекс соціально-економічних, виробничих, науково-технічних, техніко-виробничих, організаційно-економічних та інших заходів, спрямованих на вирішення пріоритетних народногосподарських проблем, реалізація яких вимагає участі багатьох суб'єктів економіки, галузей, регіонів. Саме використання програмування забезпечує комплексну реалізацію державної економічної політики.

З останнього кварталу 2008 р. під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх причин, ситуація у фінансовій сфері, а за нею й в економіці в цілому різко погіршилась. Є всі підстави вважати, що із зануренням України в фінансово-економічну кризу настає новий етап становлення лізингових відносин. Він у всіх відношеннях не є сприятливим. Різкі коливання обмінного курсу на валютному ринку, дестабілізація банківської системи і зростання процентних ставок за кредитами, вимивання фінансових ресурсів підприємств сфери матеріального виробництва, дефіцитність бюджету та прискорення інфляційних процесів неминуче обумовлять вже найближ-

чим часом згортання лізингової діяльності. А це з позицій довгострокової перспективи загальмує й вихід з фінансово-економічної кризи. Враховуючи те, що основою виходу з кризового стану завжди було і залишається оновлення основного капіталу, а також те, що лізинг у цьому процесі в сучасних умовах відіграє важливу роль, доцільно було б в рамках антикризових програм передбачити комплекс заходів щодо стимулювання лізингу. Навіть незначна фінансова підтримка, у тому числі й за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, дала б за умов обвального стиснення інвестиційного попиту значний мультиплікативний ефект і стримувала б його подальше стиснення, а в перспективі суттєво стимулювала розширення ємкості ринку і збільшення обсягів виробництва.

Фінансова криза підірвала довіру до банківської системи, а самі банки, включно з НБУ, діяли не кращим чином, щоб її відновити. На відновлення довіри, а отже і залучення заощаджень до банківських установ, потрібний значний період часу. Без залучення заощаджень на фінансування інвестицій на основі відновлення довіри до банків неможливо в принципі забезпечити макроекономічну рівновагу і подолати фінансову кризу. Можливості зовнішніх запозичень практично вичерпані як в силу обмеженості вільних фінансових ресурсів на світовому фінансовому ринку, так і критичного збільшення сумарної заборгованості України. Тому в умовах сьогодення надзвичайно гостро постає проблема залучення заощаджень населення та вільних грошових коштів підприємств у фінансову систему в якості інвестиційного ресурсу. За таких умов, як на наш погляд, доцільним було б здійснити спеціальну, цільову державну грошову позику під умовною назвою “Врятуємо село – врятуємо Україну”. Залучені кошти під матеріальним державним та громадським контролем спрямувати на оновлення сучасно-технічної бази, перш за все через НАК “Укragролізинг”.

В Україні спостерігається недостатній розвиток та використання інфраструктури ринку лізингових послуг (бюро кредитних історій, реєстру обтяжень рухомого майна, реєстру обтяжень нерухомого майна, механізмів страхування фінансових ризиків і т.п.).

Інформаційними методами державного регулювання є звернення держави до свідомості громадян шляхом використання таких заходів як повідомлення, роз’яснення, популяризація лізингу. Вони спрямовані на підвищення рівня обізнаності потенційних учасників лізингових відносин щодо лізингу та популяризація цього ефективного інвестиційного інструменту. Важливу роль в підвищенні ефективності цих методів відіграє рівень довіри людей до держави в цілому та її фінансових інститутів зокрема.

Вважаємо, що недосконалість інформаційного забезпечення, у т.ч. недостатність та суперечливість даних про стан ринку лізингових послуг в Україні, обумовлена значною мірою майже повною відсутністю статистичної звітності про діяльність лізингодавців.

В результаті, відсутня чітка та повна характеристика ринку лізингових

послуг в Україні. Тому вважаємо за необхідне запровадити обов'язкову статистичну звітність для юридичних осіб, що проводять лізингову діяльність. Вона повинна враховувати специфіку даного виду фінансових послуг. Таке завдання ускладнюється тим, що, наприклад, на відміну від страхових послуг, які надаються лише страховими компаніями, лізингом можуть займатися не тільки фінансові установи, але й будь-які юридичні особи.

Висновки. Регулювання державою лізингової діяльності в Україні здійснюється за допомогою правових, адміністративних, економічних, інформаційних методів та організаційних заходів. Воно є далеким від досконалості та потребує постійного вдосконалення. Необхідним є усунення неточностей, суперечностей та розбіжностей у законодавчих актах; активізація впливу держави на стимулювання і впорядкування лізингової діяльності; створення сприятливих умов для розвитку лізингу взагалі, в сільському господарстві зокрема.

Література:

1. Жилінський А. Пропозиції щодо покращення бізнес-середовища для лізингу в Україні / А. Жилінський // Лізинг в Україні. – 2005. – № 4. – С. 8-10.
2. Внукова Н. Сучасний стан економіко-правового регулювання фінансового лізингу в Україні / Н. Внукова // Лізинг в Україні. – 2005. – № 3. – С. 8-10.
3. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
4. Закон України "Про фінансовий лізинг" (в редакції Закону України від 11.12.2003 р. № 1381-IV (1381-15) від 16.12.1997 р. № 723/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
5. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження / С. В. Мочерний. – Львів.: Світ, 2001. – 416 с.
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436 IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
7. Смирнов А. Л. Лізинговые операции / А. Л. Смирнов. – М.: Консалтбанк-ир, 1995. – 136 с.
8. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12.07.2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.licasoft.com.ua.
9. www.bank.gov.ua.
10. Світовий ринок боргових зобов'язань [Електронний ресурс]. // Цінні папери в Україні. – 2005. – 21 липня. – Режим доступу: http://securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=369&pub=2015.
11. Танклевська Г.С. Проблеми розвитку лізингу в регіональних АПК / Г. С. Танклевська // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 58-61.
12. Рязанова Н. Вплив лізингу на державний бюджет / Н. Рязанова // Лізинг в Україні. – 2007. – № 1. – С. 6-8.
13. Банки Британії сокращают ставки по вкладам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bankir.ru/news/newsline/21.11.2008/1422607>.